

*Zvenyslava Mamčur, Maria Nadraga, Andrij Prokopiw*

## **Rośliny biblijne w Ogrodzie Botanicznym Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki**

### **Biblical plants in the Botanical Garden of Ivan Franko Lviv National University**

**Abstract.** Over the recent years, the gardens of the Bible and collections of biblical plants have been gaining in popularity. The majority of them were created in Europe. The Botanical Garden of Ivan Franko Lviv National University also has some experience in this field. The first in Ukraine exposition of biblical plant was opened there in 2003. Currently, the collection numbers over 50 taxa. It is divided into two parts – the spring and the summer, and the plants are grouped into the seven main categories: aromatic, cultivated, medicinal (herbs), aquatic, weeds, trees, and shrubs. Each plant has a label with its name and an appropriate citation from the Bible. Thermophilous plants (common olive-tree, pomegranate, etc.) are in the winter grown in a greenhouse. A great number of cultivated plants, as well as annual plants, need to be sowed every year. The names of some plant species are disputable or incorrectly translated into Ukrainian.

The exposition of biblical plants of the Ivan Franko University Botanical Garden enjoys great popularity with both the residents of Lviv and the tourists. Visited by many people annual expositions of the plants of the Bible have become a customary event. Even if only one of the visitors becomes able to recognize God through learning about those plants or becomes interested in plants through God, the goal of the project will be achieved.

**Key words:** biblical plants, botanical garden, Ivan Franko Lviv National University

Od pojawienia się pierwszych naukowych prac o roślinach biblijnych minęło już ponad dwieście lat (Celsius 1745–1747), jednak biblijna botanika jako nauka do dziś nie utraciła swojej aktualności. Do tej pory zostało wydanych szereg monografii, przeważnie izraelskich i zachodnioeuropejskich badaczy, poświęconych szczegółowemu badaniu tych roślin (Moldenke 1952; Zohary 1982; Hareuveni 1996; Hepper 1992).

\* – tłum z języka ukraińskiego na polski – Inna Sirenko; konsultacja – Roman Lubiniecki.

Wobec takiej liczby publikacji zagranicznych na temat roślin, o których wspomina Pismo Święte, w Ukrainie obserwujemy pewną lukę w tym zakresie, co jest zapewne skutkiem istnienia przez dłuższy czas radzieckiego totalitarnego reżimu. Dlatego problemem badania tych roślin w Ukrainie zaczęto zajmować się stosunkowo niedawno. W tym kontekście warto wymienić prace A. Topaczewskiego, G. Smyka, M. Mozdyra, W. Riabczuka (Топачевський 1995, 1997; Смик 1999; Моздир 2006; Рябчук 1999а, б; 2001а, б; 2002а, б).

Ważną pozycją w piśmiennictwie na temat tej dziedziny nauki jest wydawnictwo książkowe „Rośliny Pisma Świętego i perspektywy stworzenia biblijnego ogrodu”, napisane przez Swietlanę Rudenko, Oksanę Iwasiuk, Stepana Kostyszyna oraz protojereja<sup>1</sup> Mykołę Szczerbana. Jest to jedna z pierwszych prac w Ukrainie, w której dokonano szczegółowego przeglądu roślin wymienianych w Piśmie Świętym.

W tej zbiorowej pracy scharakteryzowano poszczególne rośliny i zamieszczono ilustrację biblijnych ogrodów świata: Gethsemane ogród, Biblijny Rezerwat Krajobrazowy „Neot Kedumim”, Elgiński Katedralny Biblijny Ogród w Szkocji, Biblijny Botaniczny Ogród „Rodef Shalom” (USA), Biblijny Ogród w Warszawie, Rajski Ogród w Pradze, Biblijny Ogród Uniwersytetu Seinan Gakuin w miasteczku Fukuoka (Japonia), Biblijny Ogród w centrum chrześcijaństwa i kultury w Barton (Australia).

Poza studiowaniem roślin, wspomnianych w Piśmie Świętym, w ciągu ostatnich dziesięcioleci na świecie zdobyły popularność biblijne ogrody oraz kolekcje biblijnych roślin. Najwięcej biblijnych ogrodów założono w Europie – tylko w Niemczech istnieje ich ponad sto. Głównym zadaniem biblijnych ogrodów jest kolekcjonowanie roślin, o których wspomina Biblia. Niektóre z nich (np. Neot Kedumim w Izraelu) są bazą dla prowadzenia badań naukowych o roślinach biblijnych. Ogród w Elgine (Szkocja) jest wykorzystywany do uprawy biblijnych roślin oraz ich sprzedaży. Biblijne Disneylandy, których na świecie jest kilka, a największy z nich znajduje się w Buenos Aires (Argentyna), przedstawiają sceny z życia biblijnych postaci.

Bardzo często biblijne ogrody zlokalizowane są przy obiektach sakralnych – cerkwiach, kościołach, w ogrodach botanicznych (Jerozolima, Hamburg), a także w dużych parkach (USA). W innych biblijnych ogrodach buduje się ołtarze ozdabiane różnymi rzeźbami o tematyce sakralnej, przy których odprawiane są nabożeństwa.

W biblijnych ogrodach zazwyczaj każda roślina oprócz etykiety z nazwą ma tabliczkę z cytatem pochodzącym z Pisma Świętego. Taka prezentacja pozwala odczytywać i rozważać teksty biblijne w kontakcie z żywymi obiektami. Rośliny często grupowane są tak, by jak najlepiej zilustrować ten lub inny fragment z Biblii; na przykład gorczyca jest posadzona koło morwy, co dobrze odzwierciedla treść i ideę przypowieści Jezusa z Ewangelii św. Łukasza (Łk 17, 8). Wizualnie człowiek postrzega do 85% informacji, dlatego prezentacja roślin w kolekcjach biblijnych pomaga lepiej zrozumieć i zapamiętać sens symbolicznych tekstów Pisma Świętego.

Znaczenie biblijnych ogrodów trudno przecenić. To nie tylko oryginalne odtworzenie biblijnej teologii, znaków i symboli, ale i naukowe badanie flory Pisma Świętego. Zwiedzający mogą poznać zarówno egzotyczne jak i rodzime dla tego regionu gatunki. Natomiast naukowcy, którzy zajmują się studiowaniem tych roślin, mają możliwość dokładniej zbadać biotyczne właściwości oraz wyjaśnić taksonomiczną przynależność roślin, których nazwy nie są wyraźnie zidentyfikowane.

<sup>1</sup> protojerej – w kościele wschodnim prałat lub proboszcz parafii katedralnej [red].

Biblijne ogrody i kolekcje roślin Pisma Świętego są niezwykle rozpowszechnione w Australii, Południowej Afryce, Wielkiej Brytanii, Holandii, Włoszech, Izraelu, Kanadzie, Polsce, USA. Pierwszy w Polsce biblijny ogród powstał w 2008 r. w Proszowicach koło Krakowa, chociaż tradycyjnie kolekcje biblijnych roślin eksponuje się w kilku innych ogrodach botanicznych Polski. Popularność kolekcji roślin biblijnych wzrosła także w Ukrainie gdzie się je wprowadza do ogrodów botanicznych (Lwów, Kijów).

Niedawno rozpoczęto prace zmierzające do założenia Biblijnego ogrodu we wsi Mariampol (okręg Iwano-frankowski). Na terenie Uniwersytetu Narodowego w Czerniowcach również są prowadzone prace nad utworzeniem ogrodu Biblijnego, w którym planuje się posadzić ponad 70 gatunków roślin i drzew wymienianych w Piśmie Świętym; będzie tam również pustynia, jeziorko, szklarnia i religijne rzeźby.

Doświadczenie zakładania ekspozycji roślin biblijnych ma również Ogród Botaniczny Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Iwana Franki. Ekspozycja biblijnych roślin została tu założona w 2003 r. i była pierwszą w Ukrainie. Obecnie kolekcja biblijnych roślin Ogrodu Botanicznego liczy ponad 50 taksonów. W kolekcji przedstawiono rośliny uprawiane zarówno w szklarniach jak i na otwartej przestrzeni.

W ekspozycji również przedstawiono takie interesujące gatunki jak szarańczyn strąkowy *Cerantia siliqua ardens* Bush., czyli te o których Pismo Święte nie wspomina bezpośrednio. Przedstawione są w ekspozycji też rośliny, które zdaniem badaczy kiedyś rosły w Ziemi Świętej, będąc częścią ówczesnych krajobrazów, chociaż o nich również nie ma wzmianki w Biblii (jako przykład – wawrzyn szlachetny *Laurus nobilis*).

Ekspozycja roślin biblijnych jest podzielona na dwie części – wiosnę i lato na specjalnie wyodrębnionym w tym celu obszarze. Rośliny są pogrupowane na siedem głównych kategorii: aromatyczne, użytkowe, lecznicze (zioła), wodne, chwasty, drzewa, krzewy). Każda roślina posiada etykietę z nazwą, a także odpowiednim cytatem z Biblii. Rośliny eksponowane są w doniczkach.

Biblijna kolekcja Ogrodu Botanicznego we Lwowie ma swoją specyfikę. Rośliny ciepłolubne (drzewo oliwne, granat i in.) w zimie są uprawiane w szklarni. Oprócz tego wiele roślin użytkowych, w tym także jednorocznych wymaga corocznego wysiewu. Są również pewne ograniczenia z wypełnieniem ekspozycji, ponieważ nie wszystkie rośliny biblijne Ogrodu Botanicznego można przedstawiać w ekspozycji choćby ze względu na ich duże rozmiary, specyfikę uprawy i inne czynniki. Dlatego w przyszłości planuje się wprowadzenie odpowiednich symboli w ogólnym oznakowaniu kolekcji roślin z jednoczesną informacją wskazującą przynależność tego lub innego gatunku do grupy roślin biblijnych.

Należy również zwrócić uwagę na rośliny, których nazwy dotychczas są dyskusyjne lub nieprawidłowo przetłumaczone na język ukraiński. Taka sytuacja w szczególności dotyczy kąkołu *Agrostemma githago* L., którego nazwa figuruje praktycznie we wszystkich ukraińskojęzycznych tłumaczeniach Biblii. W rzeczywistości badacze dawno doszli do wniosku, że tą rośliną jest kozieradka pospolita (koniczyna grecka) *Trigonella foenum-graecum*, a ponieważ na terytorium Ukrainy najbardziej uciążliwym chwastem był kąkol *Agrostemma githago* L., to nastąpiło pewne zamieszanie w tłumaczeniach. Rodzi się zatem pytanie, który gatunek rośliny należałoby przedstawić w ekspozycji. Wydaje się, że najlepiej byłoby eksponować obydwa gatunki roślin, z jednoczesnym cytowaniem odpowiedniego fragmentu Biblii.

Експозиція біблійних рослин Огороду Ботаничного Університету ім. Івана Франки cieszy się dużą popularnością wśród lwowian i gości. Do tradycji weszły coroczne wystawy roślin біблійних, które odwiedza wiele osób. I jeśli choćby jeden ze zwiedzających poprosi о біблійних рослинах, то не має кращого обґрунтування цілі, для якого варто такі колекції створювати.

## Literatura

- Моздир М. 2006. *Дерево у Святому Письмі*. „Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України”, 16: 108–114.
- Руденко С., Івасюк О., Костишина С., протоієрей Щербань М. 2010. *Рослини Святого Письма та перспективи створення біблійного саду Чернівці*. Букрек, 420 с.
- Рябчук В. П. 1999а. *Біблія про флору*. „Лісовий і мисливський журнал”, 6: 22–23.
- Рябчук В. 1999б. *Представники рослинного світу України у Біблійних оповідях*. „Київська Церква”, 5: 77–78.
- Рябчук В. П. 2001а. *Земля зростає траву і плоди дерева*. „Первоцвіт”, 2: 50–55.
- Рябчук В. П. 2001б. *Спільники оливкового дерева*. „Євангельський голос”, 3: 52–53.
- Рябчук В. П. 2002а. *Біблійна ботаніка*. Львів: УкрДЛТУ. 126 с.
- Рябчук В. П. 2002б. *Виноград*. „Євангельський голос”, 2: 38–59.
- Смик Г. 1999. *Рослини з Біблії*. „Будьмо здорові”, 2: 15.
- Топачевський А. 1997. *З божого саду*. „Київ”, 5: 6, 7, 8, 9, 10.
- Топачевський А. 1995. *Тасмичі Едемського саду: Етюди з біблійної ботаніки*. „Хроніка 2000”, 1: 208–228.
- Celsius O. 1745–1747. *Hierobotanicon, sive, De plantis sacrae Scripturae dissertationes breves*. Uppsala.
- Hareuveni N. 1996. *Nature in Our Biblical Heritage*. Kiryat Ono, Neot Kedumim.
- Hepper F.N. 1992. *Pflanzenwelt der Bibel. Eine illustrierte Enzyklopadie*. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart.
- Moldenke N. H., Moldenke A. L. 1952. *Plants of the Bible*. Dover Publications, Inc., New York.
- Zohary M. 1982. *Plants of the Bible. A complete handbook to all the plants with 200 full-color plates taken in the natural habitat*. Cambridge University Press, Cambridge.

Zvenyslava Mamčur

Lwowski Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki

Maria Nadruga, Andrij Prokopiw

Ogród Botaniczny Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki